

12. *Crystal D.* The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – 489 p.
13. *Halliday M. K.* Language as Social Semiotic, The Social Interpretation of Language and Meaning / M. K. Halliday. – Edward, 1988. – 102 p.
14. *Kunin A. V.* English Idioms / A. V. Kunin. – [3d ed.]. – M., 1967. – 305 p.
15. *Sadock J. M.* Figurative Speech and Linguistics / J. M. Sadock // Metaphor and Thought / [ed. A. Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 420 p.

Гладкая И. А. “Возрастная” картина мира в паремииологии английского языка.

В статье исследуется семантика паремийных единиц с компонентами youth, senility, отобранными для анализа с разных словарей; выявлены особенности менталитета англичан и американцев в их отношении к концепту “время”; установлено, что англичане и американцы воспринимают время как категорию их индивидуальной жизни, как событие, которое можно планировать; сделано предположение, что в языковом сознании англичан и американцев положительные аспекты концепта “молодость” отражены чаще, нежели положительные аспекты концепта “старость”.

Ключевые слова: паремийные единицы, компоненты youth, senility, семантические оппозиции, ментальные представления, категория возраста человека.

Gladkaya I. A. “Age” Picture of the World in English Paremiology.

The article investigates the semantics paremiological units with components youth, senility, selected for the analysis from various dictionaries. The peculiarities of mentality of the British and Americans have been revealed in their relation to the concept of “time”. It has been found out that the British and Americans perceive time as a category of their personal life, as an event that can be planned. The positive aspects of the concept of “youth” have been supposed to be reflected more often in the linguistic consciousness of the British and Americans than the concept of “old age”.

Keywords: paremiological units, components youth, senility, semantic opposition, mental representation, the person’s age category.

Гнезділова Я. В.

Київський національний лінгвістичний університет

СМИСЛОУТВОРЮВАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОНЯТТЯ МАНІПУЛЯЦІЇ

У статті узагальнено теоретичні положення щодо витлумачення поняття маніпуляції у контексті сучасних лінгвістичних досліджень; розглянуто види маніпулювання. Зосереджено особливу увагу на конструюванні матриці альтернатив смислоутворювальних елементів поняття маніпуляції; виявлено відмінності маніпулятивного впливу на масового, індивідуально-масового й індивідуального адресата.

Ключові слова: маніпуляція, види маніпулювання, матриця дефініції маніпуляції, альтернативні смислоутворювальні елементи поняття маніпуляції.

У сучасному світі маніпулятивний вплив є невід’ємною частиною усіх сфер спілкування. Маніпулювання, в першу чергу, є предметом вивчення у психології, психолінгвістиці, нейрофізіології, психіатрії, оскільки в його основі лежать психологічні механізми впливу, включаючи проблему прихованого й очевидного, істинного й помилкового, зміщення відповідальності [21, с. 16].

У лінгвістиці проблема маніпуляції має послідовну традицію вивчення, адже дослідники вивчали її вплив на свідомість загалом [7; 10] та масову [15] й ділову [19; 36] зокрема. У міжособистісній комунікації [4; 22; 35] та в маніпуляційному

дискурсі [16; 24; 30, р. 191, 194] маніпуляцію аналізували у різних жанрах, а саме: в політичному [8; 18; 31], включаючи тоталітарний [33]; юридичному [27, р. 200]; релігійному [16]; расистському [29]; рекламному [26; 28]; медійному [5] та публіцистичному [11; 12]; віртуальному [7].

Окреме висвітлення дістала тема мовленнєвої маніпуляції [1; 9; 13; 14; 20] при вивченні технологій і стратегій маніпулятивного впливу [4; 5; 8]; маніпулятивного потенціалу інтертекстуальних елементів/стилістичних засобів [11; 31]; суб'єктів й об'єктів маніпуляції [30; 32]; при встановленні типології маніпулятивних процесів [33]; її аналіз у прагматичному [30], семіотичному [28] і перекладацькому [25] аспектах тощо.

Проте відкритим і донині залишається питання систематизації смислоутворювальних елементів поняття маніпуляції, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є витлумачення явища маніпуляції як мовленнєвого впливу шляхом конструювання матриці альтернатив її смислоутворювальних елементів.

Завдання:

– сформулювати теоретичні положення щодо витлумачення поняття маніпуляції у контексті лінгвістичних досліджень;

– визначити види маніпулятивного впливу;

– сконструювати матрицю альтернатив смислоутворювальних елементів дефініцій маніпуляції.

Маніпуляцію розуміють як у широкому, так і у вузькому смислах.

У широкому смислі маніпуляція розглядається як а) вид психологічного, духовного впливу на індивідуума, групу чи суспільство, факт якого лишається непоміченим [6, с. 58–59; 12, с. 196; 14, с. 46; 15, с. 24; 36]; чи б) тип соціального впливу, метою якого є змінити сприйняття чи поведінку інших за допомогою таємних чи оманливих тактик [32, с. 86].

У вузькому смислі маніпуляцію тлумачать як:

а) нещире поведінку, яка впливає на когось чи контролює щось, уміло змушуючи людей робити те, що необхідно маніпуляторам [37, р. 637; 30, р. 191]. При цьому, все ж, стверджується, що поведінка є лише продуктом, оскільки маніпуляція є мисленнєвим, а не поведінковим процесом [34];

б) приховане керування свідомістю і поведінкою людини, техніки впливу на неусвідомлену частину психіки людини з метою отримання користі, досягнення цілі [19; 20; 26; 35; 36]; можна навіть говорити про навіювання чи приховане введення у психіку адресата ідей, цілей, бажань, намірів і різних установок, що спонукають його до дій, які не збігаються з його актуальними потребами [6, с. 58–59; 13; 14, с. 46; 31, с. 48], за рахунок того, що викликається необхідний настрой, спонукається переживання якогось стану, змінюється ставлення до якихось речей чи процесів тощо [36]. Ключовим словом тут є “приховане”: людина, якою маніпулюють, робить те, що необхідно партнеру по спілкуванню, ніби за своїм бажанням, яке, все ж, є невольним і неусвідомленим, тобто керування людиною здійснюється без її відома, вона не усвідомлює факту впливу, вважаючи думки і почуття своїми власними, а не такими, які прийшли зовні;

в) гру людськими слабкостями, тобто вплив на почуття власної гідності, на фінансовий достаток, кар'єру, спілкування тощо, коли кожен хоче виглядати достойно в очах суспільства [13; 36]. Слабкі місця визначаються особливостями психіки і світогляду людини, її системою цінностей і системою відношень [13]. Гра може бути як разовою, метою якої є уникнути незручного становища, так і системною, коли

говорять про систему ігор чи “стиль життя”, що регламентує всю систему взаємодії зі світом [пор. 36].

Розрізняють кілька видів маніпулятивного впливу, а саме:

а) безкомпромісне маніпулювання, що пригнічує співрозмовника. Тут йдеться про процедурно-організаційні маніпуляції, яким притаманне залякування з використанням інтонацій погрози, а їх метою є зрив переговорів, дискусії тощо, навмисне зіткнення опонентів чи підведення до такого результату обговорення, який був на початку неприйнятним для обох сторін;

б) м'яке маніпулювання, яке викликає прихильність співрозмовника і його довіру, досить детально розкрито в роботах з нейролінгвістичного програмування [1]. М'яке маніпулювання представлене маніпуляціями з використанням логічних помилок і стратегічних елементів мовлення, таких, як ігри [2] і стереотипи [12]. Цей вид маніпуляцій базується на прихованому примусі, заплутуванні, коли навмисно вводять в оману за рахунок перебільшення/применшення даних/фактів, неправдивих висновків, швидкого переключення тем розмови, використання неоднозначних фраз тощо. Принципове значення тут має наповнення мовлення, створення необхідного тексту для того чи іншого співрозмовника;

в) комбіноване маніпулювання, коли йдеться не про однократні разові маніпулятивні дії, а тривалі маніпулятивні ігри, наприклад, маніпулятивна гра з практики слідчих в “доброго і злого поліцейського” [20].

Слідом за В. Чернявською [21, с. 19], розглядаємо маніпуляцію саме як мовленнєвий вплив. Передумовами цьому є, на нашу думку, те, що спонукати адресата до чогось можна, в першу чергу, через правильно підбрані слова.

Комунікація є стратегічним процесом [31, с. 48], де і мовці, і співрозмовники ставлять певні цілі, яких хочуть досягти через спілкування. Однак реалізація своїх інтересів ще не свідчить про вдавання до маніпулятивних тактик і стратегій.

Маніпуляції у спілкуванні справляють вплив на співбесідника за допомогою вербальних і невербальних мовленнєвих засобів для спрямування бесіди в бажане русло, змушуюючи адресата не критично сприймати мовленнєве повідомлення, сприяючи виникненню в його свідомості ілюзій і омани, які провокують його на вигідні маніпулятору вчинки [14, с. 47], чи підведення співбесідника (публіки) до бажаного висновку і результату, залишаючи ціль такого впливу прихованою [1]. Приховання мети досягається за рахунок того, що при маніпуляціях зовнішній смисл слів, звернення чи дії у відношенні до іншої людини не збігаються з внутрішнім смислом. Зовнішній смисл, як правило, не утискає потреб іншої людини, проте внутрішній смисл несе зміст, який підводить співрозмовника до того, що хоче маніпулятор [19]. Двосторонність процесу, який характеризує маніпулятивну комунікацію, полягає у комбінуванні примусу, що обмежує вибір контексту, з цільовим висловленням для того, щоб змусити інтерпретувати останнє у заданих рамках контекстуальних припущень і щоб не допустити інтерпретацію через доступні відомі альтернативні (суперечливі) припущення [30, р. 194].

Маніпуляцією в мовленнєвій комунікації є на навмисно чи умисно прихований непрямий психо-комунікативний вплив на реципієнта, групу осіб чи масу людей, що забезпечує зміну взаємопов'язаних алгоритмів і режимів функціонування їх свідомості, підсвідомого і несвідомого [9, с. 14].

Загальне для лінгвістики визначення явища маніпуляції в мовленнєвій комунікації, як стверджують А. А. Калита та Л. І. Тараненко [9, с. 11], – складена матриця альтернатив смислоутворювальних елементів дефініцій маніпуляції. Структуроване поле альтернатив смислоутворювальних елементів поняття маніпуляції

показує, що для побудови загальної дефініції явища маніпуляції варто визначити її ціль (хоча й існує маніпуляція без усвідомлено поставленої комунікативної мети), стисло викласти технологію (конкретні шляхи маніпуляції, прийоми, методи, засоби) її реалізації, вказати конкретні сфери духовного світу реципієнта, на які спрямована маніпуляція, і об'єкт її впливу [9, с. 14]. Таким чином, виділяються цільовий, технологічний, духовний та об'єктний структурні комплекси маніпуляції. Розглянемо їх детальніше.

Зміст цілі як основного смислоутворювального елемента формування цільового структурного комплексу полягає у: пануванні, позбавленні волі, особистому інтересі, нав'язуванні вибору, отриманні перемоги, спонуканні до дії/певної реакції, використанні когось-небудь, підкоренні своїй волі, експлуатації, нав'язуванні образу дій/ідей/цінностей, керуванні й впливові на поведінку, зміні суспільної думки/поведінки/психічного стану, отриманні користі, контролі бажань [9, с. 12–13]. Отже, метою мовленнєвої маніпуляції є схилити об'єкта маніпуляції (адресата) до того, щоб прийняти певні висловлювання за істинні без урахування всіх аргументів [21, с. 19] й отримати бажаний результат.

Зміст технології як основного смислоутворювального елемента формування технологічного структурного комплексу – це приховане насилля/примус/застосування влади, зміна внутрішнього світу, прихована/непряма взаємодія обманним шляхом/вплив/обман/знехтування, структурування внутрішнього світу, провокування, гра на слабкостях, психологічний тиск/пригнічення, позбавлення волі, дезінформація, створення обманної активності/картини реальності, програмування думок/настроїв, вплив через ЗМІ, інтерактивна комунікація [9, с. 12–13].

До основних смислоутворювальних елементів формування духовного структурного комплексу належать свідомість, підсвідоме, несвідоме [9, с. 12–13]. Так, маніпуляція може бути як підсвідомою, так умисною, спланованою [22; 23]. При цьому варто зазначити, що ретельне приховування намірів маніпулятора не є обов'язковою умовою успішності маніпулятивних засобів. У деяких випадках адресат розуміє, що ним намагаються маніпулювати, однак приймає цей факт і погоджується з ним, дозволяючи адресанту використати арсенал маніпулятивних засобів та вплинути на свідомість адресата [4, с. 29] як у випадку з фліртом. У такому контексті маніпулятивним можна назвати будь-яке ставлення до людини як до об'єкта, а не суб'єкта дії [4, с. 29; 13].

Смислоутворювальний елемент формування об'єктного структурного комплексу – індивід, група, маси [9, с. 12–13]. Незважаючи на те, що маніпулятивний вплив як на рівні масової, так і міжособистісної комунікації спрямований на зміну установок адресата, міжособистісна маніпуляція має низку відмінностей, пов'язаних із комунікативною ситуацією й обов'язковістю/необов'язковістю приховання факту маніпуляції та її мети [4, с. 22, 29]. Масова комунікація спрямована на широку аудиторію, у зв'язку з чим адресант обирає універсальні, загальні особливості психології мас, на які він спрямовує маніпулятивний вплив.

Маніпулятивний вплив у мас-медійному політичному дискурсі залежить від способу передачі інформації, тобто від опосередкованості мас-медіа й неможливості миттєвого коригування засобів впливу залежно від реакції адресата [4, с. 22]. Маніпулятивний вплив у друкованих засобах масової інформації на відміну від такого в міжособистісному спілкуванні направлений не на індивідуального адресата й не на масового (як натовп на мітингу). Тому можна виділити індивідуально-масового адресата, коли мас-медіа спрямовані на велику кількість споживачів інформації [18, с. 9]. Однак, у випадку друкованих ЗМІ кожен такий споживач є індивідуальним.

Маніпулятивний вплив у мас-медіа не може врахувати індивідуальні властивості реципієнта. Йдеться лише про можливого адресата й більш універсальні мовні засоби, що розраховані на різнорівневу аудиторію. Ефективність впливу в міжособистісному середовищі, у свою чергу, забезпечується таким сильним чинником, як індивідуалізована ситуація, де спілкування агента впливу з його об'єктом відбувається безпосередньо, міжособистісно. У такій ситуації емоційно-мотиваційна сфера особистості спрацьовує підсвідомо [17]. На такому підґрунті можна застосувати багато різних “особистісно-орієнтованих” технік впливу [4, с. 23].

Як підсумок, зазначимо, що маніпуляція розуміється як вид психологічного, духовного, соціального та / чи мовленнєвого впливу на адресата за допомогою таємних чи оманливих тактик. Розрізняється безкомпромісне маніпулювання, пригнічуюче співрозмовника; м'яке маніпулювання, яке викликає прихильність співрозмовника; та комбіноване маніпулювання, у разі тривалих маніпулятивних ігор. Маніпуляція представляється матрицею альтернатив смислоутворювальних елементів її дефініцій, до складу якої входять цільовий, технологічний, духовний та об'єктний структурні комплекси маніпуляції.

Не можна не погодитися з професором О. І. Морозовою [32], яка зазначає, що перспективи дослідження маніпуляції лежать у рамках мультимодальної системи координат, яка об'єднує вербальні засоби з невербальними і паравербальними (інтонаційними).

Л і т е р а т у р а

1. Антонов А. Манипуляции в общении. Основы [Электронный ресурс] / Александр Антонов. – Режим доступа : <http://antonovpsy.ru/articles/manip/>
2. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений / Эрик Берн ; пер. с англ. М. С. Мацковский. – СПб., М. : “Университетская книга” АСТ, 1998. – 247 с.
3. Грачев Г. В. Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия [Электронный ресурс] / Г. В. Грачев, И. К. Мельник. – Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/text3/72.htm>
4. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в міжособистісному спілкуванні (на матеріалі сучасних англійських серіалів) / О. В. Дмитрук // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43 (2). – С. 21–30.
5. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англійській комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. В. Дмитрук. – К., 2006. – 19 с.
6. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Евгений Леонидович Доценко. – М. : ЧеРо, Издательство МГУ, 1997. – 344 с.
7. Ефремова Н. Я. Манипулирование сознанием человека в рамках виртуальной реальности [Электронный ресурс] / Н. Я. Ефремова // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса. – 2012. – № 4. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/manipulirovanie-soznaniem-cheloveka-v-ramkah-virtualnoy-realnosti#ixzz45NOwAHnw>
8. Ільницька Л. Л. Особливості використання сугестивних та маніпулятивних технологій у сучасному англійському політичному дискурсі / Л. Л. Ільницька // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – 2010. – С. 115–125.
9. Калита А. А. Речевая манипуляция: определение, функции, механизм реализации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 1022. – 2012. – С. 10–19.
10. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием / Сергей Георгиевич Кара-Мурза. – М. : Эксмо, 2005. – 832 с.
11. Катёнова И. Г. Манипулятивный потенциал иронии в газетно-публицистическом дискурсе (на материале “Новой газеты”) / И. Г. Катёнова // Вестник НГУ. Серия: История, филология. – 2008. – Т. 7. Вып. 2: Филология. – С. 37–42.

12. Киричук Л. М. Прагмакогнітивні особливості стереотипів як засобів маніпуляції в публіцистичному дискурсі / Л. М. Киричук // Наковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – № 6. – 2009. – С. 196–199.
13. Ковпак Д. Безопасное общение. Как стать неуязвимым / Д. Ковпак, А. Каменюкин. – М. : Питер, 2011. – 192 с.
14. Ковшова М. Л. Лингвистический анализ текста (речевая манипуляция) / М. Л. Ковшова // Вестник МГУ. Серія: 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – № 1. – С. 46–55.
15. Мажар Е. Н. Использование эмоциональности ораторской речи для манипулирования аудиторией / Е. Н. Мажар // Материалы XXXIV международной филологической конференции. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 2005. – Вып. 4 : Лексикология и фразеология (романо-германский цикл). – С. 21–25.
16. Морозов Д. В. Нейтральные структурные формы как воздействующий ресурс манипулятивного дискурса / Д. В. Морозов // Вестник ПГЛУ. – № 4. – 2013. – С. 132–137.
17. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу : [навч. посібник] / Валентина Володимирівна Москаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 447 с.
18. Подшивайлова Г. М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / Г. М. Подшивайлова. – К., 2009. – 20 с.
19. Скаженик Е. Н. Практикум по деловому общению : [учебное пособие] / Екатерина Николаевна Скаженик. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2005. – 126 с.
20. Устинов Д. Манипуляции в общении [Электронный ресурс] / Д. Устинов // Разумный Мир. – 2001. – № 6. – Режим доступа : http://www.syntone.ru/library/article_syntone/content/93.html
21. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : Флинта : Наука, 2006. – 136 с.
22. Birch A. 30 covert emotional manipulation tactics. How manipulators take control in personal relationships [Electronic Resource] / Adelyn Birch. – 2015. – Mode of Access : http://www.amazon.com/dp/B00PCVJGFW/ref=cm_sw_r_pi_awdm_czIEwb0FZXAXJ
23. Carver J. M. Personality Disorders: The Controllers, Abusers, Manipulators, and Users in Relationships [Electronic Resource] / Joseph M. Carver. – Mode of Access : https://www.google.com.ua/search?q=Carver+J.+M.+Personality+Disorders&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=Gu3mVtCJGcTg6ATGzb2wDA
24. Dijk T. A. van Discourse and manipulation / T. A. van Dijk // Discourse and Society. – 2006. – Vol. 17 (2). – P. 359–383.
25. Dukāte A. Translation, Manipulation and Interpreting / Aiga Dukāte. – Frankfurt am Main, Germany : Peter Lang GmbH, 2009. – 199 p.
26. Egorova V. A. Language, Cognition, and Manipulation in Advertising Discourse : thesis ... Ph.D. / Veronica Aleksandrovna Egorova. – Washington, 2013. – 236 p.
27. Galdia M. Legal Linguistics / Marc Galdia. – Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2009. – 437 p.
28. Harris A. C. Sell! Buy! Semiolinguistic manipulation in print advertising [Electronic Resource] / Alan C. Harris. – Mode of Access : <http://www.csun.edu/~vcspc005/advertis.html>
29. Kienpoitner M. Racist manipulation within Austrian, German, Gutch, French and Italian right-wing populism / Manfred Kienpoitner // Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind / [eds. L. de Saussure, P. Schulz]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2005. – P. 213–236.
30. Maillat D. Constraining context selection: On the pragmatic inevitability of manipulation / D. Maillat // Journal of Pragmatics. – 2013. – Vol. 59. P. B. – P. 190–199.
31. Marchenko T. V. Manipulative potential of intertextual elements in political discourse / T. V. Marchenko, S. V. Serebryakova // Creative innovations and innovative creations. – Т. 2. – 2011–2012. – P. 47–50.
32. Morozova O. I. Speech manipulation in a multy-party interactive field / O. I. Morozova // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – 2013. – Т. 16. – № 2. – С. 84–91.
33. Rigotti E. Towards a typology of manipulative processes / E. Rigotti // Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind / [eds. L. de Saussure, P. Schulz]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2005. – P. 61–83.
34. Stringer K. Manipulation and the Borderline Personality Disorder [Electronic Resource] / K. Stringer // Psych 101 – What you didn't learn in nursing school. – Mode of Access : <http://www.toddlerstime.com/dx/borderline/manipulation.htm>

35. Как управлять людьми? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kak-bog.ru/kak-upravlyat-lyudmi#ixzz3fDN9aYjL>
36. Фактор роста [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://piter-trening.ru>

Лексикографічні джерела

37. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow, England : Longman, 1991. – 1229 p. + B 29

References

1. Antonov A. Manipulyatsii v obshchenii. Osnovy [Elektronnyy resurs] / Aleksandr Antonov. – Rezhim dostupa : <http://antonovpsy.ru/articles/manip/>
2. Bern E. Igrы, v kotoryye igrayut lyudi. Psikhologiya chelovecheskaikh vzaimootnosheniy / Erik Bern ; per. s angl. M. S. Matskovskiy. – SPb., M. : “Universitetskaya kniga” AST, 1998. – 247 s.
3. Grachev G. V. Manipulirovaniye lichnost'yu: organizatsiya, sposoby i tekhnologii informatsionno-psikhologicheskogo vozdeystviya [Elektronnyy resurs] / G. V. Grachev, I. K. Mel'nik. – Rezhim dostupa : <http://evartist.narod.ru/text3/72.htm>
4. Dmitruk O. V. Manipulyativni strategii v mizhosobistisnomu spilkuvani (na materialii suchasnikh anglo-movnikh serialiv) / O. V. Dmitruk // Movní í kontseptual'ní kartini svítu. – 2013. – Vip. 43 (2). – S. 21–30.
5. Dmitruk O. V. Manipulyativní strategií v suchasný anglo-movný komunikatsí (na materiálí tekstív drukovanikh ta Ínternet-vidan' 2000–2005 rr.) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 “Germans'kí movi” / O. V. Dmitruk. – K., 2006. – 19 s.
6. Dotsenko Ye. L. Psikhologiya manipulyatsii: fenomeny, mekhanizmy i zashchita / Yevgeniy Leonidovich Dotsenko. – M. : CheRo, Izdatel'stvo MGU, 1997. – 344 s.
7. Yefremova N. YA. Manipulirovaniye soznaniyem cheloveka v ramkakh virtual'noy real'nosti [Elektronnyy resurs] / N. YA. Yefremova // Territoriya novykh vozmozhnostey. Vestnik Vladivostokskogo gosudarstvennogo universiteta ekonomiki i servisa. – 2012. – № 4. – Rezhim dostupa : <http://cyberleninka.ru/article/n/manipulirovanie-soznaniem-cheloveka-v-ramkah-virtualnoy-realnosti#ixzz45NOwAHnw>
8. Íl'nits'ka L. L. Osoblivostí vikoristannya sugestivnikh ta manipulyativnikh tekhnologiy u suchasnomu anglo-movnomu politichnomu diskursi / L. L. Íl'nits'ka // Língvístika KHKHÍ stolíttya: noví doslídzhennya í perspektivi. – 2010. – S. 115–125.
9. Kalita A. A. Rehevaya manipulyatsiya: opredeleniye, funktsii, mekhanizm realizatsii / A. A. Kalita, L. I. Taranenko // Vísnik Kharkív'skogo natsional'nogo uníversitetu shmení V. N. Karazína. – № 1022. – 2012. – S. 10–19.
10. Kara-Murza S. G. Manipulyatsiya soznaniyem / Sergey Georgiyevich Kara-Murza. – M. : Eksmo, 2005. – 832 s.
11. Katonova I. G. Manipulyativnyy potentsial ironii v gazetno-publitsisticheskom diskurse (na materiale “Novoy gazety”) / I. G. Katonova // Vestnik NGU. Seriya: Istoriya, filologiya. – 2008. – T. 7. Vyp. 2: Filologiya. – S. 37–42.
12. Kirichuk L. M. Pragmakognitivní osoblivostí stereotipív yak zasobív manipulyatsí v publitsistichnomu diskursi / L. M. Kirichuk // Nakoviy vísnik Volins'kogo natsional'nogo uníversitetu ím. L. Ukraínki. Seriya: Filológíchní nauki. Movoznavstvo. – № 6. – 2009. – S. 196–199.
13. Kovpak D. Bezopasnoye obshcheniye. Kak stat' neuyazvimym / D. Kovpak, A. Kamenyukin. – M. : Piter, 2011. – 192 s.
14. Kovshova M. L. Lingvisticheskiy analiz teksta (rehevaya manipulyatsiya) / M. L. Kovshova // Vestnik MGU. Seriya: 19. Lingvistika i mezhkul'turnaya kommunikatsiya. – 2009. – № 1. – C. 46–55.
15. Mazhar Ye. N. Ispol'zovaniye emotsional'nosti oratorskoy rechi dlya manipulirovaniya auditoriyey / Ye. N. Mazhar // Materialy KHKHKHIV mezhdunarodnoy filologicheskoy konferentsii. – SPb. : Sankt-Peterburgskiy gosudarstvennyy universitet, 2005. – Vyp. 4 : Leksikologiya i frazeologiya (romano-germanskii tsikl). – S. 21–25.
16. Morozov D. V. Neneutral'nyye strukturnyye formy kak vozdeystvuyushchiy resurs manipulyativnogo diskursa / D. V. Morozov // Vestnik PGLU. – № 4. – 2013. – S. 132–137.
17. Moskalenko V. V. Psikhologiya sotsial'nogo vplivu : [navch. posíbnik] / Valentina Volodimirívna Moskalenko. – K. : Tsentр uchbovoí líteraturi, 2007. – 447 s.
18. Podshivaylova G. M. Movní zasobi manipulyativnogo vplivu v politichnomu diskursi (na materiálí drukovanikh rosíys'komovnikh ZMÍ Ukraíni) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 “Rosíys'ka mova” / G. M. Podshivaylova. – K., 2009. – 20 s.

19. *Skazhenik Ye. N.* Praktikum po delovomu obshcheniyu : [uchebnoye posobiye] / Yekaterina Nikolayevna Skazhenik. – Taganrog : Izd-vo TRTU, 2005. – 126 c.
20. *Ustinov D.* Manipulyatsii v obshchenii [Elektronnyy resurs] / D. Ustinov // Razumnyy Mir. – 2001. – № 6. – Rezhim dostupa : http://www.syntone.ru/library/article_syntone/content/93.html
21. *Chernyavskaya V. Ye.* Diskurs vlasti i vlast' diskursa / Valeriya Yevgen'yevna Chernyavskaya. – M. : Flinta : Nauka, 2006. – 136 s.
22. *Birch A.* 30 covert emotional manipulation tactics. How manipulators take control in personal relationships [Electronic Resource] / Adelyn Birch. – 2015. – Mode of Access : http://www.amazon.com/dp/B00PCVJGFW/ref=cm_sw_r_pi_awdm_czIEwb0FZXAXJ
23. *Carver J. M.* Personality Disorders: The Controllers, Abusers, Manipulators, and Users in Relationships [Electronic Resource] / Joseph M. Carver. – Mode of Access : https://www.google.com.ua/search?q=Carver+J.+M.+Personality+Disorders&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=Gu3mVtCJGcTg6ATGzb2wDA
24. *Dijk T. A. van* Discourse and manipulation / T. A. van Dijk // Discourse and Society. – 2006. – Vol. 17 (2). – P. 359–383.
25. *Dukāte A.* Translation, Manipulation and Interpreting / Aiga Dukāte. – Frankfurt am Main, Germany : Peter Lang GmbH, 2009. – 199 p.
26. *Egorova V. A.* Language, Cognition, and Manipulation in Advertising Discourse : thesis ... Ph.D. / Veronica Aleksandrovna Egorova. – Washington, 2013. – 236 p.
27. *Galdia M.* Legal Linguistics / Marcus Galdia. – Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2009. – 437 p.
28. *Harris A. C.* Sell! Buy! Semiolinguistic manipulation in print advertising [Electronic Resource] / Alan C. Harris. – Mode of Access : <http://www.csun.edu/~vcspc005/advertis.html>
29. *Kienpoitner M.* Racist manipulation within Austrian, German, Gutch, French and Italian right-wing populism / Manfred Kienpoitner // Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind / [eds. L. de Saussure, P. Schulz]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2005. – P. 213–236.
30. *Maillat D.* Constraining context selection: On the pragmatic inevitability of manipulation / D. Maillat // Journal of Pragmatics. – 2013. – Vol. 59. P. B. – P. 190–199.
31. *Marchenko T. V.* Manipulative potential of intertextual elements in political discourse / T. V. Marchenko, S. V. Serebryakova // Creative innovations and innovative creations. – Т. 2. – 2011–2012. – P. 47–50.
32. *Morozova O. I.* Speech manipulation in a multy-party interactive field / O. I. Morozova // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. – 2013. – Т. 16. – № 2. – С. 84–91.
33. *Rigotti E.* Towards a typology of manipulative processes / E. Rigotti // Manipulation and Ideologies in the Twentieth Century: Discourse, Language, Mind / [eds. L. de Saussure, P. Schulz]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing, 2005. – P. 61–83.
34. *Stringer K.* Manipulation and the Borderline Personality Disorder [Electronic Resource] / K. Stringer // Psych 101 – What you didn't learn in nursing school. – Mode of Access : <http://www.toddlerstime.com/dx/borderline/manipulation.htm>
35. *Kak upravlyat' lyud'mi?* [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://kak-bog.ru/kak-upravlyat-lyudmi#ixzz3fDN9aYjL>
36. *Faktor rosta* [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://piter-trening.ru>

Lexicographic sources

37. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow, England : Longman, 1991. – 1229 p. + B 29

Гнездилова Я. В. Смыслообразующие элементы понятия манипуляции.

В статье обобщены теоретические положения, на которых основывается определение понятия манипуляции в контексте современных лингвистических исследований; рассмотрены виды манипулирования. Особое внимание сосредоточено на конструировании матрицы альтернатив смыслообразующих элементов понятия манипуляции; выявлены отличия манипулятивного влияния на массового, индивидуально-массового и индивидуального адресата.

Ключевые слова: *манипуляция, виды манипулирования, матрица дефиниций манипуляции, альтернативные смыслообразующие элементы понятия манипуляции.*

Gnezdilova Ya. V. Semantic Elements of the Notion of Manipulation.

The article deals with compiling theoretical statements as to the interpretations of the notion of manipulation in the context of modern linguistic studies and the types of manipulation. Special attention is

paid at structuring the manipulation notion field of alternatives of semantic elements. The differences in the manipulative influence on a mass addressee, individual and mass-individual ones are underlined.

Keywords: manipulation, types of manipulation, the field of definitions of manipulation, alternative semantic elements of the notion of manipulation.

Григор'єва А. В.

Донецький національний університет (м. Вінниця)

ОДНОАКТАНТНІ ТА БАГАТОАКТАНТНІ ПРОТИСТАВЛЕННЯ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено вивченню особливостей одноактантного та багатоактантного протиставлення та засобів його вираження у німецькій та українській мовах; зіставляються такі поняття, як протиставлення, протилежність і протиріччя; виокремлюються дві основні групи протиставлення: одноактантні та багатоактантні – в одному проміжку часу; установлено, що протиставлення може виражатися як експліцитно, так й імпліцитно, переважно за допомогою простих і складних речень.

Ключові слова: протиставлення, протилежність, протиріччя, імпліцитність, експліцитність, одноактантність, багатоактантність.

Протиставлення як логічна категорія має давню традицію у своєму вивченні, яка дає змогу виявити загальні тенденції уявлень про світ у різних культурах. Процес пізнання через протиставлення відображає особливості людського мислення і має свою специфіку вираження в конкретній мові, виявлення якої становить актуальність пропонованої статті.

Метою статті є ідентифікація й диференціація одноактантного та багатоактантного протиставлення у німецькій та українській мовах.

Завдання:

- розмежувати такі поняття, як протиставлення, протилежність та протиріччя;
- розглянути основні групи протиставлення у німецькій та українській мовах;
- виявити засоби вираження одноактантного та багатоактантного протиставлення у німецькій та українській мовах.

Явищем протиставлення цікавились ще вчені античної епохи (Арістотель, Геракліт, Платон). Цей інтерес не зникав протягом усієї подальшої історії розвитку людського суспільства (Дж. Бруно, Г. Гегель, І. Кант та ін.).

На думку В. Перетрухіна, у формуванні протиставних відношень “антоніми виражають протилежні, але обов’язково співвідносні поняття, тому що протилежними можуть бути лише видові поняття певного родового поняття” [6, с. 30]. Цю ж думку поділяє і Л. Новиков, відзначаючи, що “протиставлення слів у тематичній групі завжди здійснюють у рамках ширшого поняття (підстави їхнього зіставлення)” [4, с. 81]. Найбільшу увагу протиставленню стали приділяти у структурній семантиці, що цілком закономірно, враховуючи, яке значення надавали представники структурної фонетики поняттю фонологічного протиставлення, або опозиції. Так, наприклад, Й. Трір стверджує, що кожне виголошене слово викликає свою протилежність у свідомості мовця і слухача.

Протиставлення вражає сильніше ніж одноманітність, як зазначив Л. М. Полюга: “найяскравіше проявляється їхня глибина, бо на темному фоні найчіткіше видніється світле, звучання чудово сприймається в тиші, знайшовши кінець чогось, підсвідомо